

Arend Lijphart

**SISTEME ELECTORALE
ȘI
SISTEME DE PARTIDE**

Un studiu despre douăzeci și șapte
de democrații 1945-1990

*Traducere de
Ileana Petraș-Voicu*

 PUBLISHING
2010

© CA Publishing, 2010, pentru versiunea în limba română

© Oxford University Press, 1994

Published by arrangements with Oxford University Press

Coperta: *Gyulai Tamás (WDS Center) www.wdscenter.ro*

Consilieri editoriali: *Sergiu Gherghina, George Jiglău*

Redactor: *Mihaela Herbel*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LIJPHART, AREND

Sistemele electorale și sisteme de partide : un studiu despre douăzeci și șapte de democrații : 1945-1990 / Arend Lijphart ; trad.: Ileana Petraș-Voicu. - Cluj -Napoca : CA Publishing, 2010

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-88878-3-1

I. Petraș-Voicu, Ileana (trad.)

324(100)

342.8(100)

Editura CA Publishing

www.ca-publishing.ro

Cluj-Napoca, B-dul Eroilor nr. 34, ap. 3

Arend Lijphart

**SISTEME ELECTORALE
ȘI
SISTEME DE PARTIDE**

Un studiu despre douăzeci și șapte
de democrații 1945-1990

în colaborare cu

Don Atkin
Ashler Arian
Thomas C. Bruneau
Pradeep K. Chhibber
Ivor Crewe
Wilfried Dewachter
A.-P. Frogner
William P. Irvine
W. Keith Jackson
Gary C. Jacobson
Markku Laakso
John C. Lane
Rafael López Pintor
Thomas T. Mackie

George Th. Mavrogordatos
Sten S. Nilson
Dieter Nohlen
Cornelius O'Leary
Jean-Luc Parodi
Morgens N. Pedersen
Anton Pelinka
Bo Särilvik
Yasunori Sone
Alberto Spreafico
Björn S. Stefánsson
Jürg Steiner
Jan Verhoef
Rafael Vilegas Antillón

 PUBLISHING

2010

Cuprins

<i>Lista Tabelelor</i>	7
<i>Abrevieri</i>	12
<i>Note asupra autorului și colaboratorilor</i>	13
1. INTRODUCERE: SCOPURI ȘI METODE.....	18
2. SISTEME ELECTORALE: TIPURI, MODELE, TENDINȚE	28
3. DISPROPORȚIONALITATE, MULTIPARTIDISM ȘI VICTORII MAJORITARE	76
4. SCHIMBĂRI ÎN REGULILE ELECTORALE ÎNTRE SISTEME ÎN CADRUL ACELEIAȘI ȚĂRI.....	97
5. ANALIZĂ BIVARIATĂ ȘI MULTIVARIATĂ.....	112
6. PATRU ALTE POSIBILE EXPLICAȚII	127
7. ÎNGINERII ELECTORALE: LIMITE ȘI POSIBILITĂȚI.....	146
<i>Anexe</i>	162
<i>Note</i>	193
<i>Bibliografie</i>	218
<i>Index</i>	231

Lista Tabelelor

Tabel 1:1 Alegeri legislative naționale (în camera inferioară sau parlamentul unicameral) și alegerile pentru Parlamentul European în 27 de democrații, 1945-1990.	22
Tabel 2:1 Doisprezece sisteme electorale majoritare, în ordinea descrescătoare a magnitudinii circumscripției.	35
Tabel 2:2 Douăzeci și unu de sisteme RP cu formula d'Hondt și circumscripții pe un singur nivel, în ordine crescătoare după mărimea circumscripției, 1945-90.	41
Tabel 2:3 Unsprezece sisteme RP cu formule non-d'Hondt și circumscripții pe un singur nivel, în ordine crescătoare după mărimea circumscripției, 1945-1990.....	51
Tabel 2:4 Șapte sisteme RP cu circumscripții pe două nivele și transfer al resturilor, în ordine descrescătoare după pragul electoral efectiv, 1945-1990.	53
Tabel 2:5 Treisprezece sisteme RP cu circumscripții pe două nivele și mandate cu rol de ajustare, în ordine descrescătoare după pragul electoral efectiv, 1945-1990.....	54
Tabel 2:6 Sisteme cu vot limitat și cu vot unic non-transferabil din Japonia, 1946-1990.....	61
Tabel 2:7 Sisteme cu circumscripții pe patru nivele din Grecia, ordonate după formula electorală, mărimea circumscripției și mărimea adunării, 1974-1985.	63
Tabel 2:8 Sistemul mixt RP-majoritate absolută din Franța, 1951-6	66

Tabel 2:9 Schimbări în formula efectivă și pragurile electorale efective în 21 de țări, 1945-1990.	74
Tabel 3:1 Rezultatele a trei alegeri ipotetice și cinci măsuri ale disproporționalității.	78
Tabel 3:2 Matricile de corelație pentru cei patru indicatori ai disproporționalității în 70 de sisteme electorale și 57 de sisteme RP.....	85
Tabel 3:3 Matricile de corelație pentru patru caracteristici ale sistemelor de partide în 70 de sisteme electorale și 57 de sisteme RP.	90
Tabel 3:4 Corelații între indicele celor mai mici pătrate ale disproporționalității și patru caracteristici ale sistemelor de partide în 70 de sisteme electorale și 57 de sisteme RP.....	95
Tabel 4:1 Modificări controlate în formula electorală, în disproporționalitate și numărul efectiv de partide	99
Tabel 4:2 Modificări controlate în pragul efectiv, în disproporționalitate și numărul efectiv de partide	103
Tabel 4:3 Modificări controlate în mărimea adunării, în disproporționalitate și numărul efectiv de partide	104
Tabel 4:4 Modificări unidimensionale în sistemul electoral, în disproporționalitate și numărul efectiv de partide, de la ultimele alegeri din vechiul sistem electoral până la cea de-a doua alegere în noul sistem electoral	108
Tabel 4:5 Modificări bidimensionale în sistemul electoral, în disproporționalitate și numărul efectiv de partide, de la ultimele alegeri din vechiul sistem electoral până la cea de-a doua alegere în noul sistem electoral.....	110

Tabel 5:1 Efectele formulelor electorale asupra disproporționalității și a sistemelor de partide în 69 de sisteme electorale	114
Tabel 5:2 Efectele pragurilor electorale efective asupra disproporționalității și a sistemelor de partide în 69 de sisteme electorale	116
Tabel 5:3 Efectele mărimii adunării asupra disproporționalității și a sistemelor de partide în 69 de sisteme electorale	117
Tabel 5:4 Procentajele medii ale disproporționalității, clasificate după formula electorală, pragul electoral efectiv, și mărimea adunării în 69 de sisteme electorale.....	118
Tabel 5:5 Numărul efectiv mediu de partide competitorare clasificate după formula electorală și pragul electoral efectiv în 69 de sisteme electorale	119
Tabel 5:6 Numărul mediu efectiv al partidelor parlamentare, clasificate după formula electorală și pragul efectiv, în 69 de sisteme electorale.	120
Tabel 5:7 Frecvențe medii ale majorităților parlamentare, clasificate după formula electorală și pragul efectiv, în 69 de sisteme electorale.....	121
Tabel 5:8 Frecvențe medii ale majorităților fabricate, clasificate după formula electorală și pragul efectiv, în 69 de sisteme electorale.....	121
Tabel 5:9 Analiză de regresie a influenței pragului electoral efectiv și a dimensiunii adunării asupra disproporționalității și a variabilelor sistemelor de partide în 69 de sisteme electorale.....	123

Tabel 5:10 Analiză de regresie a efectului formulei electorale și a mărimii adunării asupra disproporționalității și a variabilelor sistemelor de partide în 69 de sisteme electorale.....	123
Tabel 5:11 Analiză de regresie a efectului celor trei dimensiuni ale sistemelor electorale asupra disproporționalității și a variabilelor sistemelor de partide în 57 de sisteme RP	124
Tabel 5:12 Analiză de regresie a influenței pragului electoral efectiv și mărimii adunării asupra disproporționalității și a variabilelor sistemelor de partide în 52 de sisteme electorale (cazuri consolidate).....	125
Tabel 5:13 Analiză de regresie a efectului celor trei dimensiuni ale sistemelor electorale asupra disproporționalității și a variabilelor sistemelor de partide în 44 de sisteme RP (cazuri consolidate).....	126
Tabel 6:1 Efectele structurilor buletinelor de vot asupra disproporționalității și variabilelor sistemului de partide la trei nivele ale pragului efectiv în 68 de sisteme electorale	132
Tabel 6:2 Analize de regresie stepwise ale efectului a cinci variabile ale sistemului electoral asupra disproporționalității și variabilelor sistemului de partide în 69 de sisteme electorale.....	133
Tabel 6:3 Analize de regresie stepwise ale efectului a cinci variabile ale sistemului electoral asupra disproporționalității și variabilelor sistemului de partide în 57 de sisteme RP	134
Tabel 6:4 Efectele sistemului de guvernare prezidențial asupra disproporționalității și variabilelor sistemului de partide la două nivele ale pragului efectiv în 25 de sisteme electorale.....	139

Tabel 6:5 Efectele încrucișării asupra disproporționalității și a variabilelor sistemului de partide la trei nivele ale pragului efectiv în 69 de sisteme electorale	144
Tabel A:1 Exemplu ilustrativ al funcționării a două formule care utilizează cele mai mari medii într-o circumscripție cu șase locuri și patru partide	163
Tabel A:2 Exemple ilustrative ale funcționării celor trei formule care utilizează cel mai mare rest într-o circumscripție cu opt locuri și patru partide.....	165
Tabel A:3 Exemplu ilustrativ al funcționării VUT într-o circumscripție cu trei locuri și șapte candidați.	169

Abrevieri

LSq – indicele celor mai mici pătrate (*least-square index*)

VL – vot limitat

RP – reprezentare proporțională

VUT – vot unic transferabil

VUNT – vot unic netransferabil

Note asupra autorului și colaboratorilor

AREND LIJPHART este profesor de științe politice la Universitatea California, San Diego. Este autorul volumelor *The Politics of Accommodation*, *Democracy in Plural Societies* și *Democracies*, editor al *Parliamentary versus Presidential Democracy* și co-editor al *Choosing an Electoral System* și *Electoral Laws and their Political Consequences*.

DON AITKIN este vice-cancelar al Universității Canberra și fost șef al Departamentului de Științe Politice la Institutul pentru Studii Avansate din cadrul Australian National University. Printre numeroasele sale publicații se numără *Stability and Change in Australian Politics*, *Australian Political Institutions* și *Surveys of Australian Political Science*.

ASHER ARIAN este profesor distins în cadrul programului doctoral de științe politice al Graduate School and University Center of the City University of New York; este și profesor de științe politice la Universitatea din Haifa. Este autorul volumelor *Politics in Israel*, *The Choosing People*, *Ideological Change in Israel* și al altor cărți.

THOMAS C. BRUNEAU este profesor de științe politice la Naval Postgraduate School in Monterey, California. Este autorul și co-autorul unor volume precum *Politics and Nationhood: Post-Revolutionary Portugal*, *Politics in Contemporary Portugal*, *Portugal in Development* și al altor lucrări despre politica din Portugalia și Brazilia.

PRADEEP K. CHHIBBER este conferențiar în științe politice la Universitatea Ohio. A scris lucrări despre comportamentul electoral din India și a coordonat mai multe studii asupra atitudinilor post-electorale și generale din India.

IVOR CREWE este profesor de studii guvernamentale la Universitatea Essex. Printre numeroasele sale lucrări de politici comparate și despre politica britanică se numără *The British Electorate, 1963-1987*, *British Parliamentary Constituencies*, *Electoral Change in Western Democracies*, *Party Identification and Beyond* și *Elites in Western Democracy*.

WILFRIED DEWACHTER este profesor de științe politice la Universitatea Catolică din Louvain, Belgia. Cărțile sale principale sunt *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsvorming in het Belgisch politiek bestel*, *Politiek in België: Geprofileerde machtsverouderingen*, *Besluitvorming in politiek België* și multe alte studii despre politica, alegerile și campaniile electorale din Belgia.

A.-P. FROGNIER este profesor de științe politice la Universitatea din Louvain, Louvain-la-Neuve, Belgia. Este co-autorul volumului *Votes, clivages socio-politiques et développement regional en Belgique* și autorul multor studii despre politica din Belgia și Luxemburg.

WILLIAM P. IRVINE este profesor de științe politice la Queen's University din Kingston, Ontario. A scris *Does Canada Need a New Electoral System?* și alte studii despre alegerile canadiene, sistemele electorale și comportamentul electoral.

W. KEITH JACKSON este profesor de științe politice la Universitatea Canterbury, Christchurch, Noua Zeelandă. Cele mai importante publicații ale sale despre politica și guvernul din Noua Zeelandă sunt *The New Zealand Legislative Council*, *New Zealand: Politics of Change* și *The Dilemma of Parliament*.

GARY C. JACOBSON este profesor de științe politice la Universitatea California, San Diego. Printre numeroasele sale lucrări despre Congresul SUA și alegerile pentru acesta se numără *Money in Congressional Elections*, *The Politics of Congressional Elections* și *The Electoral Origins of Divided Government*.

MARKKU LAAKSO este atât politolog, cât și cercetător în medicină, și în calitate din urmă este afiliat la Universitatea Kuopio, Finlanda. Este

co-inventatorul „numărului efectiv de partide politice”, cea mai des folosită măsură a multipartidismului, și este autorul unei serii de studii despre regula rădăcinii cubice, pragurile electorale și alte aspecte ale sistemelor electorale.

JOHN C. LANE este profesor emerit de științe politice la State University of New York din Buffalo. Pe lângă expertiza sa despre politica germană, el este interesat îndeosebi de Malta și a colectat seturi ample de date despre alegerile pentru camera inferioară malteză din 1921 în 1987.

RAFAEL LOPEZ PINTOR este profesor de sociologie la Universidad Autonoma în Madrid. Este autorul cărții *La opinion publica espanola del franquismo al democracia* și al multor altor publicații despre opinia publică și comportamentul electoral în Spania, precum și America Latină. El lucrează și în calitate de consultant electoral pentru Organizația Națiunilor Unite.

THOMAS T. MACKIE este lector în politică la Universitatea Strathclyde, Glasgow. Este co-autorul volumului *The International Almanac of Electoral History*, a cărui a treia ediție a apărut în 1991, al celor trei volume din *Europe Votes*, care acoperă alegerile pentru Parlamentul European din 1979, 1984 și 1989, și al altor cărți, precum *Electoral Change*.

GEORGE TH. MAVROGORDATOS este profesor de științe politice la Universitatea din Atena. Printre lucrările lui se numără *Stillborn Republic: Social Coalitions and Party Strategies in Greece, 1922-1936* și *Rise of the Green Sun: The Greek Elections of 1981*.

STEN S. NILSON este profesor emerit de științe politice la Universitatea din Oslo. Este autorul *Histoire et sciences politiques, Knut Hamsun und die Politik* și *Knut Hamsun: un aigle dans le tempete*, precum și al multor altor studii despre Norvegia și de politici comparate.

DIETER NOHLEN este profesor de științe politice la Ruprecht-Karls-University din Heidelberg. Este expert în alegeri și sisteme electorale, concentrându-se pe Germania, America Latină și pe comparații la nivel global. Printre numeroasele lui cărți se numără *Wahlen in Deutschland*,

Wahlsysteme der Welt, Walrecht und Parteinsystem, Elections and Electoral Systems, La Reforma en America Latina și Enciclopedia electoral de America Latina y del Caribe.

CORNELIUS O'LEARY este profesor de științe politice la Queen's University din Belfast. Este autorul volumului *Irish Elections, 1918-77: Parties, Voters and Proportional Representation* și al altor studii asupra politicii irlandeze, precum și al unor cărți despre politica din Marea Britanie și din Irlanda de Nord.

JEAN-LUC PARODI este profesor de științe politice la Institut d'Etudes Politiques din Paris și secretar general al Asociației Franceze de Științe Politice. Este autorul *Les Rapports entre le legislatif et l'exécutif sous la Ve République, 1958-1962*, și co-autor al mai multor cărți, printre care *War Will Not Take Place: The French Parliamentary Elections, March 1978* și *Le Depute français*.

MOGENS N. PEDERSEN este profesor de științe politice și decan în științe sociale la Universitatea Odense. A editat *European Journal of Political Research* timp de mai mult de un deceniu. Printre cărțile lui se numără *The Professionalization of Legislatures: A Comparative Study of Political Recruitment in Denmark and Norway*, *Lawyers in Politics: The Danish Folketing and American Legislatures* și *The Dynamics of European Party Systems*.

ANTON PELINKA este profesor de științe politice la Universitatea din Innsbruck. Este autorul volumul *Demokratie und Verfassung in Ostereich, Social Democratic Parties in Europe* și al altor cărți și a co-editat *The Austrian Party System*.

BO SARLVIK este profesor de științe politice la Universitatea Goteborg. A scris *Opinionsbildningen vid folkmostrningen 1957, Decade of Dealignment: The Conservative Victory of 1979* și alte lucrări despre alegerile din Marea Britanie și din Suedia.

YASUNORI SONE este profesor de științe politice și management al politicilor publice la Universitatea Keio din Tokyo. Este autorul

Contemporary Political Analysis și Political Economy of Decision-Making și co-autorul *Political Dynamics in Contemporary Japan, Contemporary Democratic Theories* și al altor cărți.

ALBERTO SPREAFICO a fost profesor de științe politice la Universitatea din Florența, până la decesul său din august 1991. Cele mai cunoscute lucrări ale sale sunt volumele co-editate *Elezione e comportamento politico in Italia* și *Vent'anni di elezioni in Italia (1968-1987)*; unele dintre lucrările sale ulterioare se axează pe partide și alegeri în Spania și America Latină.

BJORN S. STEFANSSON este un politolog și expert în politici publice care lucrează pe cont propriu la Reykjavik. Este autorul *Tjodfelagid og troum* și *Hjariki*. Cea mai recentă publicație a sa despre procedurile de vot este „Borda's Method Applied: The Right to Make a Proposal” din volumul *Quantity*, apărut în 1991.

JURG STEINER este profesor de științe politice la Universitatea din Berna, Elveția, și Universitatea Carolina de Nord, Chapel Hill. Printre publicațiile sale se numără *Amicable Agreement Versus Majority Rule: Conflict Resolution in Switzerland, European Democracies* și este co-autor al volumului *A Theory of Political Decision Modes: Intraparty Decision Making in Switzerland*.

JAN VERHOEF este politolog și a studiat sistemele electorale olandeze, în special perioada de dinainte de RP. După ce a lucrat la Universitatea din Leiden și la Ministerul pentru locuințe, planificare și mediu de la Haga, el conduce acum Verhoef Management Consultancy.

RAFAEL VILLEGAS ANTILLON este președinte al Supreme Elections Tribunal din Costa Rica din San Jose. Este autorul *El Tribunal Supremo de Elecciones y el registro civil de Costa Rica: analisis juridico-estructural y tecnico* și al altor lucrări pe aceeași temă.

1. Introducere: scopuri și metode

Cu excepția unor țări foarte mici, democrația înseamnă în mod necesar democrație reprezentativă în care oficialii aleși iau decizii în numele poporului. Cum sunt aleși acești reprezentanți ai poporului? Această sarcină indispensabilă în democrațiile reprezentative este realizată prin intermediul sistemului electoral – setul de metode prin care voturile cetățenilor sunt transformate în mandate reprezentative. Sistemul electoral este elementul fundamental al democrației reprezentative.

Scopul acestei cărți este să analizeze modul de operare și consecințele politice ale sistemelor electorale, în special gradul de proporționalitate al procesului de transformare a voturilor în mandate, și efectele lor asupra sistemelor de partide. Accentul va cădea asupra sistemelor electorale care au fost folosite în cele mai de succes democrații din lume – adică acelea care funcționează de cel mai mult timp – majoritatea acestora fiind democrații europene. Voi descrie sistemele electorale din perspectiva dimensiunilor lor fundamentale: formula electorală, precum cea majoritară, diferite forme ale reprezentării proporționale, și altele; magnitudinea circumscripției; numărul de reprezentanți aleși într-o circumscripție (magnitudinea); și pragul electoral (sprijinul electoral minim de care are nevoie un partid pentru a obține mandate). Aceste elemente, care vor fi definite mai precis pe parcursul cărții, împreună cu mărimea corpului reprezentativ, au consecințe majore în special asupra gradului de proporționalitate și asupra sistemelor de partide.

Numărul sistemelor electorale este în principiu infinit; numărul de sisteme pe care anumiți reformatori și realizatori de „inginerii democratice” l-au propus este mult mai mic; iar numărul celor care sunt efectiv puse în practică este și mai mic. Voi încerca să demonstrez că

variația și complexitatea sistemelor electorale nu este atât de mare cum s-ar putea crede.

Îndeosebi sistemele bazate pe principiul reprezentării proporționale – pe care de acum înainte le voi desemna prin RP – sunt adesea considerate ca fiind complicate prin ele însele; de regulă, articolele din ziare care relatează despre alegeri bazate pe RP numesc aproape din inerție sistemul folosit drept „o formă complexă a RP”. De fapt, cu doar câteva excepții, sistemele RP pot să fie rareori clasificate și descrise în termeni relativi simpli și direcți. Unul din motivele pentru această confuzie nenecesară care planează asupra sistemelor electorale este acela că atât designerii de sisteme electorale, cât și cercetătorii sistemelor electorale au folosit o terminologie confuză – uneori același termen fiind folosit pentru diferite practici și aceeași practică descrisă prin termeni diferiți. Voi încerca să clarific și să simplific termenii de bază și voi grupa principalele caracteristici ale diferitelor sisteme electorale în categorii clar definite, pentru a facilita astfel comparațiile între ele, precum și testarea sistematică a consecințelor lor asupra sistemului politic.

Ce tip de sistem electoral?

Această analiză acoperă sistemele electorale folosite în douăzeci și șapte de democrații, din 1945 până în 1990 – adică cele folosite în marea majoritate a alegerilor parlamentare libere și directe (la nivel național, în țări mai mari ca ministatele) care au fost vreodată organizate. Dintre cele douăzeci și șapte de democrații, douăzeci și patru sunt democrațiile cele mai durabile din lume, cu o istorie a alegerilor libere, fără întreruperi majore, începând cu 1945 sau imediat după acest an. Printre acestea se află primele patru țări ca populație ale Europei Occidentale (Marea Britanie, Franța, Germania și Italia), cele cinci state nordice (Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda și Islanda), cele trei state ale Beneluxului (Olanda, Belgia și Luxemburg), și patru alte democrații mai mici (Irlanda, Austria, Elveția și Malta) și opt state din afara Europei (Statele Unite, Canada, Costa Rica, Israel, India, Japonia, Australia și Noua Zeelandă).

La acestea am adăugat Spania, Portugalia și Grecia, deși ele nu îndeplinesc criteriul unei democrații îndelungate și neîntrerupte². Totuși, ele sunt democratice de pe la mijlocul anilor '70 și sunt considerate în general democrații stabile și consolidate; mai mult, includerea lor alături de democrațiile occidentale pare a fi una normală. Malta este un alt caz care ridică probleme în ceea ce privește includerea ei în eșantion, întrucât nu a devenit independentă decât în 1964, dar a organizat alegeri universale libere ca teritoriu care se autoguvernează încă din 1947. Ea oferă de asemenea avantajul că furnizează al doilea exemplu, pe lângă Irlanda, al unui sistem neobișnuit - votul unic transferabil (VUT), ca formă a RP. În fine, un avantaj important al includerii Maltei, ca și a Spaniei, Portugaliei și Greciei, este și acela că datele pentru aceste state pot fi găsite cu ușurință în *Almanahul Internațional al Istoriei Electorale*, carte care reprezintă sursa majoră a datelor electorale folosite în acest studiu³.

Anul în care s-a sfârșit al doilea război mondial, 1945, este un punct de pornire convențional pentru studiile în științele sociale. El este cu deosebire potrivit pentru acest studiu pentru că înainte de 1945 multe din țările mai sus menționate nu au fost țări democratice sau au fost pentru o perioadă scurtă (de pildă Germania, Italia și Japonia; nu erau încă independente India sau Israel) ori nu au avut alegeri pe deplin democratice (Franța și Belgia). Bineînțeles, chiar și după 1945, două dintre țările noastre au continuat să aibe serioase restricții în privința dreptului de vot: Statele Unite până la adoptarea Actului Dreptului de Vot în 1965, Elveția până la implementarea dreptului de vot universal în 1971. Cele mai multe dintre țările noastre au ținut alegeri în 1945 sau 1946, pentru celelalte punctul de început este prima rundă de alegeri de după 1945, urmate de o perioadă neîntreruptă de alegeri libere periodice până la sfârșitul lui 1990.

Anul 1990 a fost ales ca termen final al perioadei analizate din motive practice, precum disponibilitatea unor date electorale precise și comparate. Totuși, trei alegeri care au avut loc înainte de sfârșitul lui 1990 – alegerile din noiembrie 1989 în India și decembrie 1989 în Germania și Danemarca nu au putut fi incluse pentru că informațiile necesare despre aceste alegeri lipseau încă în momentul în care analiza a atins fazele superioare. Poate că

există tocmai o semnificație simbolică în finalizarea analizei chiar înainte de alegerile din 1990 din Germania, pentru că acestea au avut loc într-o țară parțial nouă și diferită și, mai mult, pentru că ele au marcat sfârșitul erei de după cel de-al doilea război mondial.

Sistemele electorale care urmează a fi analizate sunt folosite pentru alegerea camerelor inferioare ale parlamentelor bicamerale (sau a camerelor unice în cazul parlamentelor unicamerale) în țările și perioadele indicate. Aceasta înseamnă că toate celelalte alegeri naționale (pentru camera superioară a parlamentelor bicamerale sau pentru alegerea președintelui) și toate alegerile regionale sau locale sunt excluse, chiar dacă ele sunt alegeri directe populare. Singura excepție este includerea alegerilor pentru Parlamentul European, din cele 12 state membre ale Comunității Europene. În cadrul acestei analize, tratăm Parlamentul European ca pe un set de miniparlamente naționale. Aceasta nu este o reprezentare corectă a modului cum funcționează Parlamentul European, dar *este* o interpretare corectă a modului în care este ales – prin intermediul a douăsprezece sisteme electorale diferite, care în general au o legătură mai strânsă cu cele douăsprezece sisteme electorale după care sunt alese parlamentele naționale decât între ele. Vernon Bogdanor a scris că chiar cel de-al treilea ciclu al alegerilor europene, care s-au ținut în 1989, „s-a dovedit a fi, ca și cele din 1979 și 1984, în primul rând un instrument pentru a tranșa niște dispute naționale”⁴. Și Hermann Schmitt citează date ale unor cercetări empirice care arată că majoritatea alegătorilor continuă să perceapă partidele care concurează pentru Parlamentul European drept partide naționale și că ei de asemenea „ar prefera să aibe în Parlamentul European partide structurate mai degrabă pe criteriile naționale decât politico-ideologice”⁵.

Pe lângă faptul că îmbogățesc baza de date a acestui studiu, includerea alegerilor europene are două avantaje speciale. Întâi de toate, furnizează exemple de alegeri pentru corpuri reprezentative relativ mici: toate cele douăsprezece țări au delegații pentru Parlamentul European considerabil mai reduse decât camera inferioară a parlamentelor naționale, respectiv decât parlamentele unicamerale. În al doilea rând, ele oferă oportunități pentru efectuarea unor comparații controlate, pentru că în cele mai multe

țări sistemele electorale folosite pentru alegerea parlamentelor naționale și cele pentru miniparlamentul național din Parlamentul European se aseamănă mult, dar nu sunt complet identice.

Tabelul 1.1. prezintă cele 350 de alegeri parlamentare și 34 de alegeri europene care formează baza empirică pentru acest studiu comparativ. În aproape toate cazurile, toate voturile acordate și toate mandatele disputate în alegeri sunt incluse în analiză. Totuși, am făcut câteva excepții de la această regulă generală pentru a compara cât se poate de precis voturile exprimate și rezultatul alocării mandatelor. De pildă, am exclus toate mandatele nedispute pentru care nu au fost acordate sau înregistrate voturi (în special în țările cu sistem electoral majoritar, dar și în Irlanda și Elveția) și mandatele ocupate prin alegeri indirecte (reprezentării Berlinului de Vest în Bundestag și în Parlamentul European). Pentru a nu face confuzie între efectele diferitelor sisteme electorale, am exclus câteva voturi și mandate din câteva circumscripții britanice în care se folosește VUT, deoarece la nivel național se folosește în principal pluralitatea: cele patru circumscripții cu câte doi sau trei membri din alegerile parlamentare din 1945 și circumscripția cu trei membri din Irlanda de Nord din alegerile europarlamentare din 1979, 1984 și 1989. De asemenea, am respectat convențiile și m-am concentrat numai asupra Franței metropolitane (excluzând delegații din departamentele și teritoriile de peste mări) și am analizat Danemarca fără Insulele Feroe și Groenlanda. Câteva detalii suplimentare de acest gen sunt furnizate în tabelul 1.1.

Tabel 1:1 Alegeri legislative naționale (în camera inferioară sau parlamentul unicameral) și alegerile pentru Parlamentul European în 27 de democrații, 1945-1990.

Țara	Alegeri naționale		Alegeri europene		Total	Excluderi
	Număr	Anii	Număr	Anii		
Australia (AUS)	19	1946-90	-	-	19	Mandate nedispute
Austria (AUT)	14	1945-90	-	-	14	-
Belgia (BEL)	15	1946-87	3	1979-89	18	-
Canada (CAN)	15	1945-88	-	-	15	Mandate nedispute
Costa Rica (CR)	10	1953-90	-	-	10	Mandate nedispute
Danemarca (DEN)	19	1945-88	3	1979-89	22	Insulele Feroe și Groenlanda

Sisteme electorale și sisteme de partide

Finlanda (FIN)	13	1945-87	-	-	13	-
Franța (FRA)	14	1945-88	3	1979-89	17	Departamentele și teritoriile de peste mări, Algeria
Germania (GER)	11	1949-87	3	1979-89	14	Berlinul de Vest
Grecia (GRE)	7	1974-90	3	1981-89	10	-
Islanda (ICE)	14	1946-87	-	-	14	-
India	8	1952-84	-	-	8	Mandate nedisputate
Irlanda (IRE)	14	1948-89	3	1979-89	17	Mandate nedisputate
Israel (ISR)	12	1949-88	-	-	12	-
Italia (ITA)	11	1946-87	3	1979-89	14	-
Japonia (JPN)	18	1946-90	-	-	18	Două mandate rămase nedisputate în alegerile din 1946
Luxemburg (LUX)	10	1945-89	3	1979-89	13	Alegerile parțiale din 1948 și 1951 au fost tratate ca o singură rundă de alegeri
Malta (MAL)	11	1947-87	-	-	11	-
Olanda (NET)	14	1946-89	3	1979-89	17	-
Noua Zeelandă (NZ)	16	1946-90	-	-	16	-
Norvegia (NOR)	12	1945-89	-	-	12	-
Portugalia (POR)	7	1975-87	2	1987-89	9	Cetățenii de peste hotare
Spania (SPA)	5	1977-89	2	1987-89	7	-
Suedia (SWE)	14	1948-88	-	-	14	-
Elveția (SWI)	11	1947-87	-	-	11	Mandate nedisputate
Marea Britanie (UK)	13	1945-87	3	1979-89	16	Patru circumscripții VUT (1945), circumscripția VUT a Irlandei de Nord (euroalegeri) și mandate nedisputate
Statele Unite (US)	23	1946-90	-	-	23	Reprezentanții fără drept de vot ai circumscripției Columbia, Porto Rico, etc.
TOTAL	350		34		384	

Fundamentele metodologice

În opoziție cu studiul clasic al lui Douglas V. Rae, în care alegerile reprezintă unitatea de analiză⁶, cazurile mele sunt cele 70 de *sisteme electorale*, definite ca seturi de reguli electorale stabile după care sunt organizate mai multe runde de alegeri succesive. Alegerile ținute sub același sistem electoral sunt considerate ca observații repetate ale funcționării unui sistem electoral unic. De pildă, Finlanda furnizează doar un singur sistem electoral sub care s-au ținut cele treisprezece alegeri parlamentare ale sale, în timp ce Germania furnizează șase sisteme electorale diferite, patru pentru Bundestag și două sisteme pentru Parlamentul European, care au ghidat totalitatea celor patrusprezece alegeri incluse pentru această țară.

Variabilele mele sunt caracteristicile fundamentale ale sistemelor electorale, indici ai disproporționalității și indici ai multipartidismului și ai măsurii în care rezultă partide majoritare. Folosesc două abordări multivariate fundamentale. Una este strategia cazurilor comparabile, care se concentrează asupra variațiilor din interiorul aceleiași țări atunci când sunt folosite cel puțin două sisteme electorale diferite; aceasta permite studierea efectelor care apar atunci când se modifică un element al sistemului, în timp ce celelalte rămân neschimbate. În plus, efectul unor schimbări mici *în cadrul* sistemelor electorale – schimbări care nu sunt suficient de importante pentru a reprezenta schimbarea *sistemului electoral* – vor fi examinate.

A doua strategie fundamentală se bazează pe un proiect de cercetare transversal în care cross-taburile, precum și corelațiile multiple și regresiiile sunt aplicate la cele șaptezeci de sisteme electorale. Totuși, ceea ce este un avantaj pentru prima strategie – posibilitatea de a studia cazuri comparabile atractive în care există mai mult de un singur sistem electoral într-o țară - prezintă cumva o problemă pentru cea de a doua strategie, pentru că înseamnă că unele dintre cazuri nu sunt complet independente. De aceea, voi prezenta și o analiză a cincizeci și trei, în loc de șaptezeci de

cazuri, prin combinarea sistemelor electorale din aceeași țară, atunci când o astfel de combinație este pe deplin posibilă și justificabilă.

Un alt aspect, cel puțin la fel de crucial, al strategiei mele de cercetare a fost combinarea unui proiect colaborativ cu o carte cu autor unic, ca și produs al său. Experți în și, de obicei, din fiecare dintre cele douăzeci și șapte de țări mi-au furnizat informații vitale, interpretări și *feedback* despre regulile și funcționarea sistemelor electorale din țările lor. Scopul meu a fost să găsesc echilibrul între o înțelepciune colectivă, furnizată de munca în echipă, și consistența oferită de un singur autor și cercetător responsabil de proiect.

În fine, un scop metodologic major al acestei cărți este să ofere posibilitatea ca studiul să fie replicat. După cum vor arăta în mod repetat următoarele capitole, o mulțime de decizii importante trebuie luate cu privire la clasificare, măsurare și alte probleme metodologice. Eu îmi voi explica întotdeauna alegerile făcute, iar în multe cazuri voi arăta de asemenea rezultatele diferite care ar fi fost obținute dacă s-ar fi folosit măsuri și metode diferite. Dar vreau să fac cât mai ușor pentru cititorii mei să reanalizeze datele în lumina instrumentelor alternative pe care *ei* le preferă. De aceea, întreaga bază de date este ușor accesibilă. Caracteristicile detaliate ale celor șaptezeci de sisteme electorale sunt date în tabelele din Capitolul II. Măsurile disproporționalității și multipartidismului pentru aceleași șaptezeci de sisteme electorale sunt listate în Anexa B. Dacă cititorii vor să facă o replicare mai riguroasă, ei pot să obțină indicii disproporționalității și multipartidismului pentru fiecare dintre cele 384 alegeri de la autor⁷. În fine, toate datele electorale brute pot fi găsite în câteva surse accesibile: *Almanahul Internațional al Istoriei Electorale* împreună cu actualizările la zi pentru 1989 și 1990 în *European Journal of Political Research* (pentru toate țările, mai puțin India și Costa Rica) și cele două volume *Europe Votes 2* și *Europe Votes 3* (pentru alegerile pentru Parlamentul European)⁸. Anexa C conține o listă a corecțiilor și clarificărilor privind aceste date, precum și datele electorale pentru India și Costa Rica.

Privire generală și preliminarii

Capitolul II va oferi o descriere și o clasificare detaliată a celor șaptezeci de sisteme electorale. Va sublinia de asemenea modele generale (ca de pildă folosirea frecventă a votului proporțional de listă și a formulei d'Hondt) și tendințe generale (cum ar fi folosirea în tot mai mare măsură a metodelor proporționale și folosirea tot mai frecventă a sistemelor cu circumscripții pe două nivele). Capitolul III va examina conceptele de disproporționalitate electorală, multipartidism și generare de partide majoritare și va discuta avantajele și dezavantajele diferitelor măsuri operaționale care au fost propuse. Măsurarea disproporționalității prezintă cea mai serioasă problemă, dar eu voi prezenta numai indicele meu preferat – *indicele pătratelor minime* al lui Michael Gallagher – care reprezintă cea mai bună soluție, dar și valorile altor indici preferați de alți cercetători, care corelează puternic cu cel al pătratelor minime.

Următoarele trei capitole examinează relațiile dintre variabilele sistemelor electorale, disproporționalitate, multipartidism și generarea de partide majoritare. Capitolul IV face acest lucru analizând variații în interiorul aceleiași țări, iar Capitolul V prin intermediul unei schițe transecționale. Capitolul VI extinde analiza prin examinarea puterii explicative potențiale a patru elemente adiționale ale sistemului electoral, structura buletinului de vot (*ballot structure*), trasarea defectuoasă a circumscripțiilor electorale (*malapportionment*), prezidențialismul și încrucișarea listelor (*apparentement*). Concluzia mea principală va fi că, dintre cele cinci variabile dependente, disproporționalitatea este cea care poate fi descrisă cel mai bine prin intermediul caracteristicilor sistemului electoral și că cea mai plauzibilă explicație a diferitelor variabile dependente este furnizată de ceea ce numesc „pragul electoral efectiv” (*effective threshold*), o combinație între magnitudinea circumscripției și pragul electoral. Efectul sistemului electoral asupra multipartidismului este mai modest, dar totuși foarte important, și puterea explicativă a altor variabile ale sistemului electoral – formula electorală, mărirea adunării reprezentative, încrucișarea listelor, structura buletinului de vot și

prezidențialismul – este de asemenea mai redusă, dar deloc neglijabilă. Capitolul VII se va termina cu analiza învățămintelor practice pe care le pot desprinde inginerii electorali și reformatorii din descoperirile mele.